

ZASTOUPENÍ DÍTĚTE V CIVILNÍM SOUDNÍM ŘÍZENÍ – VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY SPORNÉHO A NESPORNÉHO ŘÍZENÍ PRO KOLIZNÍ OPATROVNÍKY

Základní právní rámec

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí
- Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Prvky civilního procesu

- Procesní vztahy – založeny žalobou (ust. § 79 osř), návrhem, podnětem (ust. § 13 zřs)
- Procesní subjekty – především soud a účastníci řízení
Procesní úkony – procesní činnost subjektů řízení

Sporné a nesporné řízení

- Za nesporná lze pokládat řízení, která jsou uvedena v ust. § 120 odst. 2 osř, nebo u nichž to vyplývá z jejich povahy. Ostatní spory a jiné právní věci se řídí pravidly přijatými pro sporná řízení. *((1) Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede.*
(2) Ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu, jakož i v řízení o povolení uzavřít manželství, v řízení o určení a popření rodičovství, v řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, v řízení o osvojení, v řízení o jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce, v řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, v řízení o zákonnosti zajištění cizince a o jeho propuštění a v řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob (§ 200e) je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány.
(3) Nejde-li o řízení uvedená v odstavci 2, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.
(4) Soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.)

Základní zásady civilního procesu

- Zásada dispoziční x zásada oficiality (ve sporném řízení strany plně disponují řízením i předmětem řízení x v nesporném řízení subjektivní procesní práva nemají povahu dispozice, řízení může probíhat i bez návrhu, resp. proti vůli stran)
- Zásada projednací x zásada vyšetřovací (ve sporném řízení nesou účastníci řízení výlučnou odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci x v nesporném řízení má tuto odpovědnost soud)
- Zásada jednotnosti x zásada koncentrační (v nesporných řízeních účastník svá tvrzení a důkazy předkládá kdykoli během řízení x sporné řízení se rozpadá do jednotlivých úseků, v nichž je určité úkony třeba provést)
- Zásada formální pravdy x zásada materiální pravdy (ve sporných řízeních výsledek procesu nemusí být v souladu s reálným skutkovým stavem x v nesporných řízeních je cílem vždy zjištění skutečného skutkového stavu)
- Zásada rovnosti účastníků (čl. 96 Ústavy ČR) ovládá oba typy řízení, sporné i nesporné.
Zásada volného hodnocení důkazů (jaká síla bude přiznána jednotlivým důkazům, záleží výhradně na soudci, a to jak v řízení sporném, tak nesporném.)

Místní příslušnost

- Zásada **perpetuatio fori**, tedy trvání věcné a místní příslušnosti¹.
 - **Ncd 127/70:**

(I když je příslušnost pro řízení ve věcech péče o nezletilé upravena ustanovením **§ 88 písm. c) o. s. ř.**, je nutno mít na zřeteli, že toto ustanovení **určuje příslušnost jen pro řízení, v němž má dojít k prvému opatření soudu**. Jakmile je příslušnost soudu jednou určena, zůstává tento soud nadále příslušným pro další řízení, v němž má být učiněno další opatření soudu, i kdyby se změnily podmínky, které rozhodly o jeho příslušnosti (§ 11 odst. 1 o. s. ř.). **Ke změně může dojít jen postupem podle § 177 odst. 2 o. s. ř.**; dokud však nedojde k postupu podle § 177 odst. 2 o. s. ř., zůstává soud, jednou co do místní příslušnosti určený, nadále příslušným soudem, i když nezletilý změní své bydliště, popř. pobyt.

Ovšem tyto zásady se netýkají čistě jednorázových opatření soudu u nezletilých, jejichž rodičům přísluší rodičovská práva, kdy totiž je třeba v souvislosti s každým novým opatřením zkoumat soudní příslušnost znovu. Tím, že soud rozhodne o takové jednorázové otázce (např. schválení odmítnutí dědictví), končí důvod k jeho další činnosti. Nejde-li však o takové čistě jednorázové opatření, je nutno **pohlížet na všechna řízení jako na celek a trvat na zásadě § 11 odst. 1 o. s. ř.**; jinak by ustanovení § 177 odst. 2 o. s. ř. pozbylo jakýkoli smysl, jestliže se uznává, že zpravidla nemá docházet k postupu podle § 177 odst. 2 o. s. ř. před meritorním vyřízením konkrétního návrhu.
 - **4 RoDo 17/2004:** Podle § 11 odst. 1 o. s. ř. trvá příslušnost soudu jednou založená až do uzavření věci, i když se změnila okolnosti, které rozhodly o příslušnosti. Věci péče soudu o nezletilé mohou trvat u dětí až do jejich zletilosti.
 - Pro řízení je příslušný obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná, nestanoví-li tento zákon jinak. Obecným soudem nezletilého účastníka, který není plně svéprávný, je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště (ust. § 4 zřs).
 - Změní-li se v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, ve věcech opatrovnických a v řízení o svéprávnosti okolnosti, podle nichž se posuzuje příslušnost, může příslušný soud přenést svoji příslušnost na jiný soud, je-li to v zájmu nezletilého, opatrovance nebo osoby, o jejíž svéprávnosti se rozhoduje. Jestliže soud, na nějž byla příslušnost přenesena, s přenesením nesouhlasí, předloží věc k rozhodnutí, pokud otázka přenesení příslušnosti nebyla již odvolacím soudem rozhodnuta, svému nadřízenému soudu; rozhodnutím tohoto soudu je vázán i soud, který příslušnost přenesl (ust. § 5 zřs).
 - Není-li příslušný soud znám nebo nemůže-li včas zakročit, zakročí soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje. Jakmile však je to možné, postoupí věc soudu příslušnému (ust. § 467 zřs)..

Účastníci, zastoupení nezletilého dítěte

- Fyzická osoba, která nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. (ust. § 22 osř)
- Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven (ust. § 865 NOZ).
- Rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé. Rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich (ust. § 892 NOZ²). Nedohodnou-li se rodiče v záležitosti, která je pro dítě významná zejména se zřetelem k jeho zájmu, rozhodne soud na návrh rodiče; to platí i tehdy, vyloučil-li jeden rodič z rozhodování o významné záležitosti dítěte druhého rodiče. Za významnou záležitost se považují zejména³ nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo

¹ Dosavadní úprava: ust. § 88 písm. c) osř, ust. § 11 odst. 1 osř, ust. § 177 odst. 2 osř

² Dosavadní úprava: Zákonným zástupcem nezletilého jsou jeho rodiče, a to oba (ust. § 36 a § 34 odst. 1 ZOR). Při konkrétním právním úkonu může nezletilého zastupovat kterýkoliv z nich.

³ Demonstrativní výčet

pracovního uplatnění dítěte (ust. § 877 NOZ⁴). Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče, který dříve přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost, pozastaven (ust. § 868 NOZ⁵).

- Ustanovený opatrovník nebo jiný zástupce má stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci. (ust. § 31 odst. 1 osř) Procesní plnou moc nelze omezit. Zástupce, jemuž byla tato plná moc udělena, je oprávněn ke všem úkonům, které může v řízení učinit účastník. (ust. § 28a odst. 1 osř)

Kolize zájmů

- Rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů. V takovém případě jmenuje soud dítěti opatrovníka (ust. § 892 NOZ)
- **Není stanovena přednost orgánu sociálně právní ochrany dětí.**
- **R 2II/1984 – NS sp. zn. Cpj 35/83:** V řízení o způsobilosti rodiče k právním úkonům nemůže jeho nezletilé dítě, které je účastníkem řízení, zastupovat druhý rodič. Tomuto nezletilému dítěti je třeba ustanovit kolizního opatrovníka.
- **R 63/1974 – NS sp. zn. 1 Cz 28/73:** Při podání návrhu na výkon soudního rozhodnutí k vymožení výživného nezletilého dítěte od rodiče může druhý z rodičů nezletilé dítě zastupovat. Dojde-li však při provádění tohoto výkonu rozhodnutí ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem, musí být nezletilému účastníku řízení ustanoven opatrovník. Tak tomu je např. podal-li povinný rodič návrh na zastavení výkonu rozhodnutí s tím, že vymáhané výživné bylo již uhrazeno.
- V některých řízeních (např. řízení dědické) je potřeba obzvláště sledovat, zda jsou naplněny podmínky pro ustanovení kolizního opatrovníka (např. v případě rozvedeného rodiče zpravidla kolize zájmů nehrozí).

Kolizní opatrovník

Z důvodové zprávy k **zákonu č. 89/2012**, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, k ust. **§ 946**: *(Vzhledem ke specifickému postavení kolizního opatrovníka je naprosto nezbytné, aby jednal za dítě se znalostí věci, okolností, názorů, stanovisek atd., jinak řečeno tento opatrovník nemá jen obecně při svém jednání brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájmem dítěte je, jak nejlépe by bylo možné zájem dítěte naplnit.)*

- **30 Cdo 3658/2007:** Kolizní opatrovnictví je zastoupením přímým. Kolizní opatrovník jedná jménem zastoupeného, přičemž však činí vlastní projev vůle, tj. **neprojevuje vůli zastoupeného, nýbrž svou vlastní vůli.** Je logické, že opatrovník projevuje vůli vlastní a nikoli vůli zastoupené osoby, neboť této je opatrovník ustanoven právě z toho důvodu, že není, např. právě vzhledem k věku, schopna kvalifikovaně projevit vůli vlastní, neboť nemá plnou způsobilost k právním úkonům. Jelikož právní úkon představuje projev vůle, pak logicky osoba, jež z určitého důvodu nemá způsobilost k právním úkonům, není - řečeno jinými slovy - způsobilá učinit projev vůle. **Pokud by opatrovník neprojevoval vůli svou, nýbrž vůli zastupované osoby, byl by tím popřen celý samotný smysl institutu opatrovnictví.** Je nepochybné, že institut opatrovníka vznikl z důvodu ochrany práv a zájmů osob, které z nějakého důvodu nejsou schopny či nemohou kvalifikovaně projevit vlastní vůli, ať již z důvodu jejich nízkého věku, duševní choroby apod.
- **Čl. 10 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí** (1. V soudním řízení, které se týká dítěte, pokud to není v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, je zástupce povinen:
a) poskytovat dítěti příslušné informace, pokud se podle vnitrostátního práva má za to, že dítě dostatečně chápe situaci;

⁴ Dosavadní úprava: Kdyby se rodiče nedohodli na tom, jak budou vykonávat svá práva a povinnosti při zastupování nezletilého, rozhodne o tom soud (ust. § 49 ZOR).

⁵ Dosavadní úprava: ☐ Rodič nezletilého, který nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, protože je sám nezletilý, nemůže nezletilého zastupovat ani v případě, že mu soud přizná rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o nezletilého zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (ust. § 34 odst. 3, § 31 odst. 1 písm. a) ZOR), neboť takto přiznaná rodičovská zodpovědnost nezahrnuje práva a povinnosti při zastupování nezletilého (ust. § 31 odst. 1 písm. b) ZOR).

b) objasňovat dítěti, pokud se podle vnitrostátního práva má za to, že dítě i dostatečně chápe situaci, důsledky toho, když by jeho názoru bylo vyhověno a možné důsledky jakéhokoliv jednání učiněného zástupcem;

c) zjišťovat názory dítěte a zprostředkovat je soudnímu orgánu.

2. Smluvní strany zváží možnost rozšířit ustanovení odstavce 1 na osoby mající rodičovskou zodpovědnost.)

- **Havelka a ostatní proti ČR:** „...je politováníhodné, že nezletilé děti byly zastoupeny navrhujičím OSPOD....“.

Následky porušení zákonné úpravy zastoupení nezletilého

- Půjde o situace, kdy
 - za nezletilého činila úkony osoba (odlišná od jeho zástupce), která k tomu nebyla oprávněna, nebo
 - za nezletilého činil úkony zástupce, ačkoli je mohl činit nezletilý sám,
 - nezletilý nebyl procesně způsobilý, a byl zastoupen jinou osobou než zákonným zástupcem, ačkoli jej měl, nebo se jeho zástupce řízení řádně neúčastnil, nebo jestliže
 - procesně nezpůsobilému účastníku nebyl ustanoven kolizní opatrovník, ačkoli k tomu byly předpoklady.
- Porušení zákonné úpravy zastoupení je důvodem pro podání odvolání podle ust. § 205 odst. 2 osř, protože nebyly splněny podmínky řízení. Pravomocné rozhodnutí soudu lze napadnout žalobou pro zmatečnost podle ust. § 229 odst. 1 osř.

Žalobu podle ust. § 229 odst. 1 písm. c) osř je oprávněn pouze ten účastník, který nebyl řádně zastoupen. (nepodá-li zákonný zástupce dítěte, je zde prostor pro zásah OSPOD)

Odpovědnost kolizního opatrovníka

- Pokud je kolizním opatrovníkem nezletilého ustanoven orgán sociálně právní ochrany dětí, vykonává opatrovnictví v tzv. přenesené působnosti státu.
- Podle čl. 36 odst. 4 Ústavy má každý právo na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem.
- **25 Cdo 38/2000:** Nesprávným úředním postupem se rozumí porušení pravidel předepsaných právními normami pro počínání státního orgánu při jeho činnosti (zpravidla jde o postup, který nesouvisí s rozhodovací činností).
.....pro náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem není rozhodující, z jakého důvodu k této nesprávnosti došlo, když zákon ani nepřipouští možnost liberovat se z této náhrady; je jen věcí státu, jaká vhodná opatření k nápravě přijme.
- Orgán sociálně právní ochrany dětí by se nesprávného úředního postupu mohl dopustit jednáním v rozporu s příslušným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, a dalších.

Podjatost kolizního opatrovníka

21 Cdo 1503/2003: (Předpokladem pro výkon funkce opatrovníka účastníka občanského soudního řízení není, aby šlo o osobu nepodjatou vůči ostatním účastníkům řízení.)

Rovnost účastníků

- Účastníci mají v občanském soudním řízení rovné postavení. Mají právo jednat před soudem ve své mateřštině. Soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv. (ust. § 18 osř)

Soud je povinen zajistit všem účastníkům rovné možnosti k uplatnění jejich práv a k realizaci jejich povinností, což nachází svůj odraz v dalších procesních ustanoveních, především upravujících vedení řízení a dokazování. Prostřednictvím zásady rovnosti je také nutno vykládat pravidla civilního procesu, jejichž aplikací nesmí být nikdo zvýhodněn ani znevýhodněn.

Námítka podjatosti soudce

- Účastníci mají právo vyjádřit se k osobám soudců a přísedících, kteří mají podle rozvrhu práce věc projednat a rozhodnout. O tom musí být soudem poučeni. (ust. § 15a osř) Námítku podjatosti je třeba vznést v požadované lhůtě.
- Nedostatek poučení nepovažuje judikatura za vadu, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci samé. Vadou by však samozřejmě bylo, kdyby věc projednal a rozhodoval o ní vyloučený soudce či přísedící.

Právo nahlížet do spisu

- (1) Účastníci a jejich zástupci mají právo nahlížet do soudního spisu, s výjimkou protokolu o hlasování, a činit si z něho výpisy a opisy. (ust. § 44 osř)

Účastníci či jejich zástupci mohou nahlížet do soudního spisu týkajícího se jejich věci především v budově soudu, k nahlížení do spisu však může dojít rovněž mimo soudní budovu nebo též u soudu dožádaného. Nahlížení mimo soudní budovu je možné jenom ve výjimečných případech a je k němu nezbytné rozhodnutí předsedy senátu. Právo nahlížet do spisu a pořizovat si z něj opisy a výpisy mají účastníci a jejich zástupci nejen v běžících věcech, ale i ve věcech, které již byly pravomocně skončeny. Pro omezení těchto práv jenom na věci dosud neskončené není žádného důvodu; nahlédnutí do spisu a pořizování si opisů či výpisů může být nezbytné např. kvůli podání mimořádného opravného prostředku nebo pro uplatnění práv v jiném řízení.

- Pro minimalizaci nákladů spojených s pořizováním opisů a výpisů ze spisu lze doporučit pořizování fotokopii služebním fotoaparátem.

Vzdání se práva na projednání věci

- K projednání věci samé není třeba nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí. (ust. § 115a osř)
- Jedině ve sporném řízení (s výjimkou věcí uvedených v § 120 odst. 2) lze projednat věc bez nařízení jednání, a to tehdy, jestliže se skutkový stav věci jako základ rozhodnutí podává jen z listinných důkazů.

Podpůrce

- Účastník má během jednání právo na konzultace s osobou, která mu podle občanského zákoníku může napomáhat při rozhodování (podpůrce); je-li takových osob více, zvolí si účastník jednu z nich. Ustanovení § 23 tím není dotčeno. Namítne-li v průběhu řízení podpůrce účastníka vlastním jménem neplatnost právního jednání učiněného podporovaným účastníkem, soud k této námítce v řízení přihlédne. (nové ust. § 116a osř)
- Jde o nový institut, jenž bude teprve praxí formován. Podle našich představ se bude jednat o osobu využitelnou pro jednotlivé úseky řízení, a to pro specifický vztah s opatrovancem, či jiné okolnosti, jež mohou napomoci dosažení účelu řízení.

Dokazování

- Účastníci (jejich zástupci) mají právo
 - být při jednání přítomni,
 - klást otázky při provádění důkazů výpovědí svědků či účastníků,
 - vyjadřovat se k důkazům,
 - činit návrhy na doplnění nebo opravu protokolace, kterou jsou důkazy zachycovány,
 - vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny.

Zjištění o všech rozhodných skutečnostech vyjma těch, na nichž se strany ve svých tvrzeních shodnou, musí vzejít z provedení důkazu, u něhož je umožněna přítomnost účastníků i jejich zástupců. O tom, které důkazy budou provedeny, rozhoduje soud. Rozhodnutí o tom, že určitý důkaz nebude proveden, musí soud odůvodnit; takové rozhodnutí nesmí vykazovat znaky libovůle. (ust. §§ 122 - 123 osř)

- Právo vyjádřit se k důkaznímu návrhu nebo důkazu je obvykle využíváno formou přednesu účastníka, zaznamenaného v protokole o jednání. Nezřídka je však pro názornost a přesvědčivost účastníkovy argumentace důležité, aby bylo jeho stanovisko zejména k obsahu skutkové či odborně složitého důkazu (znaleckého posudku) podáno formou samostatného písemného vyjádření. V rámci vyjádření se k důkaznímu návrhu může být též vznesena námitka účastníka k návrhu protistrany (či iniciativě soudu) provést takový důkaz, který považuje účastník za nadbytečný či nepřijatelný.
- Je třeba pečlivě zvažovat, jak návrh konkrétního důkazu, tak vznesení námítky k návrhu protistrany, a to s ohledem na jak účel řízení, tak jeho náklady a délku. Je zcela nepřijatelné, aby např. znalecký posudek nahrazoval dosavadní sociální práci s rodinou.

Zmeškání lhůty

Prominout lze pouze procesní lhůty zákonné, nikoli soudcovské (ust. § 55 osř). Ze zákonných lhůt pak lze prominout pouze tzv. lhůty propadné, tedy lhůty, při jejichž marném uplynutí nastává ztráta možnosti provést příslušný procesní úkon (typicky jde např. o lhůtu k podání odvolání podle § 204 odst. 1, k podání odporu proti platebnímu rozkazu podle § 172 odst. 1). Další podmínkou prominutí lhůty je skutečnost, že účastník nebo jeho zástupce procesní úkon zmešká z omluvitelného důvodu (např. hospitalizace), že návrh na prominutí je podán u soudu do 15 dnů od okamžiku, kdy tento důvod pominul (propuštění z nemocnice) a že současně s tímto návrhem je spojeno i provedení zmeškaného úkonu (např. odvolání). (ust. § 58 osř)

Koncentrace řízení

- Koncentrace řízení nastává především v případech, v nichž bylo nařízeno a provedeno přípravné jednání. Strany mohou podle jeho odst. 4 relevantně tvrdit právně významné skutečnosti a navrhnout důkazy k jejich prokázání jen do skončení přípravného jednání, pokud nebyl takový okamžik posunut ke skončení běhu lhůty, kterou soud poskytl na žádost některého z účastníků z důležitých důvodů.
- Jestliže nebylo ve věci nařízeno a provedeno přípravné jednání, mohou účastníci sporného řízení tvrdit skutečnosti a označovat důkazy k jejich prokázání až do skončení prvního jednání ve věci, pokud nebyl takový okamžik posunut ke skončení běhu lhůty, kterou soud účastníkům poskytl. Maximální délka takové lhůty není zákonem omezena, jde o lhůtu soudcovskou, kterou určí podle okolností procesní situace, neztrácí se ze zřetele zásadu rovnosti stran.

Koncentrace se ovšem ze zákona nevztahuje na skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazů, neboť stranám musí být umožněno čelit důkazům, jejichž nevěrohodnost lze prokázat. V průběhu řízení jim není zřejmé, jak soud bude věrohodnost jednotlivých důkazů hodnotit; to bude vyjádřeno až v odůvodnění rozhodnutí ve věci samé. Rovněž tak se koncentrace nevztahuje na skutečnosti, které nastaly po přípravném jednání nebo na takové, které nemohl účastník bez své viny včas uplatnit. Koncentrace se nemůže vztahovat ani na taková tvrzení a k nim doprovodné důkazní návrhy, které má strana doplnit v důsledku výzvy učiněné soudem. (ust. § 118b osř)

Osvobození od soudních poplatků.

- § 138 osř: Úprava obsažená v tomto ustanovení sleduje cíl, aby povinnost platit soudní poplatek neznemožňovala uplatnění jejich práva účastníkům v případě, že na zaplacení soudního poplatku nemají dostatek prostředků. Osvobození od povinnosti platit soudní poplatek znamená, že takto osvobozenému účastníkovi nelze uložit povinnosti podle § 141 odst. 1 a § 148 odst. 1 osř, a dále má právo na ustanovení zástupce podle § 30 osř.
- Návrh lze podat i v průběhu řízení, a to až do doby, kdy je řízení pravomocně skončeno.
- Od osvobození od soudních poplatků podle tohoto ustanovení je třeba odlišit možné prominutí soudního poplatku v případě, že o povinnosti k jeho zaplacení již bylo pravomocně rozhodnuto. O žádosti o prominutí v takovém případě rozhodují orgány státní správy soudu a postupují přitom podle zák. č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků.
- Osvobození může být přiznáno buď zcela, nebo zčásti. Částečné osvobození lze vyjádřit buď zlomkem, nebo je přiznáno pro část řízení nebo pro některé úkony (např. pro soudní poplatek z odvolání). I návrh účastníka může být takto omezen.
- Pokud je osvobození zcela přiznáno, vztahuje se v daném rozsahu na celé řízení a má zpětnou účinnost k jeho zahájení. Jestliže však účastník před rozhodnutím o přiznání osvobození

poplatek zaplatil, nemůže požadovat jeho navrácení. Omezení osvobození může být dáno i tím, že soud zpětnou účinnost vyloučí.

Náhrada nákladů řízení

- **Náhrada podle úspěchu**
Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. (§ 142 osř)
- **Náhrada neúspěšnému žalobci**
Žalovaný, který neměl úspěch ve věci, má právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. (§ 143 osř)
- **Náhrada v dalších případech**
Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení
a) skončilo smírem, pokud v něm nebylo o náhradě nákladů ujednáno něco jiného;
b) bylo zastaveno.
Jestliže některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno, je povinen hradit jeho náklady. Byl-li však pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení). (§ 146 osř)
- **Separace nákladů**
Účastníku nebo jeho zástupci může soud uložit, aby hradili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobili svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila. (§ 147 osř)
- **Náhrada nákladů státu**
Stát má podle výsledků řízení proti účastníkům právo na náhradu nákladů řízení, které platil, pokud u nich nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. (§ 148 osř)
- **Nepřiznání náhrady**
Jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nebo odmítne-li se účastník bez vážného důvodu zúčastnit prvního setkání s mediátorem nařizeného soudem, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. (§ 150 osř)

Nejde o libovůli soudu, ale o pečlivé posouzení všech rozhodných hledisek. Při zkoumání, zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, soud přihlíží v první řadě k majetkovým, sociálním, osobním a dalším poměrům všech účastníků řízení; je třeba přitom vzít na zřetel nejen poměry toho, kdo by měl hradit náklady řízení, ale je nutno také uvážit, jak by se takové rozhodnutí dotklo zejména majetkových poměrů oprávněného účastníka. Významné z hlediska aplikace ustanovení § 150 osř jsou rovněž okolnosti, které vedly k soudnímu uplatnění nároku, postoj účastníků v průběhu řízení a další.

Zpracovala Kancelář veřejného ochránce práv, leden 2014